

A MAGYAR BEFEJEZETT MELLÉKNÉVI IGENEVÉK ÉS A LEXIKAI-FUNKCIONÁLIS GRAMMATIKA

LACZKÓ TIBOR

1. Bevezetés

Dolgozatom fő célja a lexikai-funkcionális grammatika (a továbbiakban: LFG) új komponensének, a lexikai hozzárendelés elméletének a bemutatása. Az első részben röviden vázolom e grammatika azon jellemzőit, amelyek lényegesek az új keret szempontjából (1.1) és ismertetem ezt az új komponenset (1.2). A dolgozat második felében pedig megmutatom, hogy a *-t/-tt* végű igenevek hagyományos „befejezett” értelmezése a magyar szakirodalomban meglehetősen problematikus (2.1), majd egy nagyobb magyarázó erővel rendelkező megoldást javaslok rámutatva arra, hogy a lexikai-funkcionális grammatika új komponense megfelelő elméleti keretet nyújt az összefüggések megragadásához (2.2). Mindezt néhány általános megjegyzés követi (3).

1.1 Az LFG néhány alapvető vonása

A lexikai-funkcionális grammatikát, az alternatív generatív irányzatok egyikét, Joan Bresnan és Ronald Kaplan dolgozta ki a 70-es évek második felében. Az elmélet alapvetése Bresnan (1982a)-ban található. A klasszikus LFG-modell magyar nyelvű bemutatását I. Laczkó (1989)-ben.

Az LFG két különösen fontos jellemzőjére már az elnevezése is utal.

1. Kiemelt szerepet tulajdonít a nyelvelírásban a tágabb értelemben vett lexikonnak (ami a generatív nyelvészet szóhasználatában a szókészletet jelöli). Ez a lexikon nem egyszerűen az adott nyelv szavainak listászerű felsorolása, hanem számos egyéb információt is tartalmaz. Az LFG-ben a lexikai komponens különösen sokrétű. Azon túlmenően, hogy megadja a szavak kategóriáját, predikátumok esetében azt is jelöli, hogy hány argumentuma van az illető predikátumnak, azok milyen szemantikai szereppel rendelkeznek, és hogy ezekhez az argumentumokhoz a predikátum milyen grammatikai funkciókat rendel. (Amint azt alább látni fogjuk, a lexikai hozzárendelés elmélete éppen e legutóbbi szempontból, a funkciók kiosztásának szempontjából, fejleszti tovább a standard LFG elméletet.)

2. Fontos szerep hárul a grammatikai funkciókra is, mert ezek révén kerülhetnek be „rendeltetésszerűen” a lexikonból kiválasztott szavak a mondatokba.

Az LFG két alapvetően különböző szintaktikai szerkezetet rendel egy nyelv minden jól megformált mondatához.

A) Összetevős szerkezetet (*constituent structure*): ez a mondat felszíni struktúráját ábrázolja. Azt mutatja meg, hogyan rendeződnek el egy mondat elemei. Ez a szerkezet szolgáltatja a fonológiai komponens bemenetét.

B) Funkcionális szerkezetet (*functional structure*): ez a mondatban található lényeges grammatikai viszonyokról informál, és szemantikailag értelmezzük.

A funkcionális szerkezet egyebek között azt tünteti fel, hogy milyen predikátum és – ehhez kapcsolódóan – milyen grammatikai funkciók fordulnak elő az adott mondatban. A nyelvekre általánosan jellemző sajátosságokat a funkcionális szerkezetek szintjén tudjuk megragadni, hiszen minden nyelvben vannak ilyen atomi grammatikai funkciók, és hasonló módon viszonyulnak predikátumaikhoz. A funkcionális szerkezetek ezeket a grammatikai relációkat ábrázolják csupán (univerzális jellegűek), és nem vesznek tudomást arról, hogy az adott nyelv a funkciókat hogyan jeleníti meg formailag. Ennek bemutatása a másik szintnek, az összetevős szerkezetek szintjének a feladata. Itt lehet megragadni a nyelvspecifikus jellemzőket.

Alapvetően kétféle megoldás áll a nyelvek rendelkezésére a mondat felszíni elemeinek elrendezéséhez. 1. Felépíthetik hierarchikusan mondataikat, vagyis alá- és fölérendeltségi viszonyok és/vagy sorrendiség segítségével azonosíthatják a grammatikai funkciókat hordozó elemeket. Tipikusan ilyen (konfigurációs) nyelvnek számít az angol. 2. Morfológiai jelölőket használhatnak (és ebből következően a szintagmák sorrendje jóval kötetlenebb lehet). A grammatikai funkciók ilyen kódolására jó példa a magyar nyelv.

Fontos eltérés az LFG és a chomskyánus irányzat között, hogy az utóbbi az alapvető grammatikai funkciókat (alany és tárgy) származtatott kategóriáknak tekinti. Olyanoknak, amelyek kitüntetett („mélyszerkezeti”) szintaktikai pozíciók alapján definiálhatók. Az LFG ezzel szemben a grammatikai funkciókat primitív kategóriáknak tekinti, amelyek csak annyiban hozhatók összefüggésbe („felszíni”) szintaktikai pozíciókkal, hogy az ún. konfigurációs nyelvek ezeknek a kitüntetett pozícióknak a segítségével kódolják az illető funkciókat.

A grammatikai funkciók ilyen felfogása teszi lehetővé az LFG számára, hogy számos olyan jelenséget, amelyet a transzformációs irányzatok a szintaxisban írnak le, a kiterjesztett értelemben vett lexikai komponensben ragadjon meg. Az LFG kizár minden olyan szintaktikai eljárást, amely a grammatikai funkciók megváltoztatását vonná maga után. Ez fogalmazódik meg a *közvetlen szintaktikai kódolás* elvében. A legszem-

léletesebb példa erre a passzíválás leírása. Az LFG tagadja, hogy ez szintaktikai folyamat lenne, mert ez megsértené a közvetlen kódolás követelményét, hiszen a szintaxisunkban (annak a „mélyszerkezetében”) tárgyként kellene generálnunk egy argumentumot, amely a transzformáció végére alannya alakulna át.

A transzformációs modellek ezzel szemben mind a mai napig szintaktikai jelenségként kezelik a passzíválást, amelynek felfogásukban az a lényege, hogy a kiinduló szerkezetben tárgyi pozíciót elfoglaló argumentumot alanyi helyzetbe mozgatjuk el, és így tárgyból alany lesz. Az LFG-nek is meg kell ragadnia a tárgy \Rightarrow alany megfelelést, de ezt nem a szintaxisban, hanem a lexikai komponensben teszi. Az eredeti LFG megoldás a következő volt. A lexikonban különböző redundancia szabályok működnek. Ezek egyike a passzív szabály, amelynek lényege, hogy a lexikai komponensben az aktív tranzitív igealakból passzív formát képzünk, és ez a morfológia folyamat egyúttal azzal is jár, hogy az új (passzív) predikátum az aktívtól eltérő grammatikai funkciókat rendel ugyanahhoz a két argumentumhoz. Tehát van egy aktív igei formánk a lexikonban, amely argumentumaihoz bizonyos grammatikai funkciókat rendel (alanyit és tárgyt), és egy redundanciaszabály ebből előállít egy passzívat, amely, bár ugyanaz az argumentumszerkezete, a morfológia eltérése túlmenően abban is különbözik az aktívtól, hogy argumentumaihoz más grammatikai funkciókat rendel: határozóit (ez választható) és alanyit. Mindezt a következőképpen ábrázolhatjuk:

(1) a. $ig_e < \text{argumentum}_1, \text{argumentum}_2 >$

SUBJ	OBJ

b. $ig_p < \text{argumentum}_1, \text{argumentum}_2 >$

(OBL)	SUBJ

Az eredeti LFG modell a passzíválás lényegét a következő szabály segítségével ragadta meg:

(2) a. aktív igealak \Rightarrow passzív igealak

b. OBJ \Rightarrow SUBJ

c. SUBJ \Rightarrow (OBL)

Ennek a felfogásnak számos előnyös tulajdonsága van a szintaktikai (transzformációs) eljárással szemben. Itt csak a legfontosabbra utalhatok röviden. A változás a grammatikai funkciók kiosztásában érhető tetten (és ez az LFG-ben – amint azt láttuk – a lexikai komponensben zajlik), ezért a mozgatószó transzformáció nem tekinthető a passzív átalakítás szükségszerű velejárójának. Ez azért figyelemre méltó, mert számos (nem konfigurációs) nyelvben ez a folyamat nem jár – az angolban tapasztalhatóhoz hasonló – szórendi változásokkal. A lényeg a grammatikai funkciók eltérő kiosztásán van, és csak akkor találkozunk – szükségszerű – szórendi eltérésekkel, ha az illető nyelv az adott funkciókat konfigurációs módszerekkel fejezi ki.

Az LFG tehát a grammatikai viszonyok megváltozását redundancia szabályok segítségével írja le, amelyek ugyanazon predikátumnak egy másik lexikai formáját állítják elő. A közvetlen szintaktikai kódolás elvének megfelelően a szintaxisban nem mehet végbe semmi olyan átalakítás, amely a grammatikai viszonyok megváltozásával járna. Ott csak olyan átalakítások játszódhatnak le, amelyek tiszteletben tartják az eredetileg létrejött grammatikai viszonyokat. Ebben az elméletben így a szintaktikai komponens feladata csupán a szórendi szabályok felállítása valamint a grammatikai funkciók kifejezésének leírása.

Az eredeti LFG modell nagyon hatékony, elegáns és eltérő nyelvtípusokra is ugyanolyan meggyőző erővel alkalmazható módon írja le a grammatikai funkciók megváltoztatásával járó nyelvi folyamatokat. A grammatikai funkciókról és főképpen azok kiosztásának általánosan megjósolható törvényszerűségeiről azonban viszonylag keveset tud mondani, mivel ezeket a funkciókat tovább már nem elemezhető kategóriáknak fogja fel. Ez a keret a funkciók olyan (újra)elosztását is megengedi (lexikai redundancia szabályok segítségével), amely egyáltalán nem vagy csak elvétve fordul elő a nyelvekben. Bresnan (1990) egyebek között az alábbi példát említi.

A főntebb bemutatott passzív szabály által megragadott összefüggések mellett (helyett) elvileg elképzelhető lenne a funkcióknak egy olyan újraosztása is, amely az eredeti tárgyat alannyá, az eredeti alanyt pedig tárggyá teszi:

- (3) a. TÁRGY ⇒ ALANY
 b. ALANY ⇒ TÁRGY

Erre azonban gyakorlatilag nem találni példát a nyelvekben, a (2)-ben bemutatott megfelelések viszont igen sok nyelvre jellemzők.

Hasonló probléma az eredeti LFG keret számára, hogy különböző nyelvekben azok a predikátumok, amelyek két tárgyi funkciót is rendelhetnek argumentumaikhoz, eltérő módon viselkednek a passzíválás és a (részleges) intranszitivizáció során. Míg például az angolban egy aktív mondat másodlagos tárgyi argumentumának nem felelhet meg egy származtatott passzív szerkezet alanya, ez bizonyos bantu nyelvekben lehetséges. Továbbá az angolban nem mehet végbe olyan intranszitivizáció, amely a másodlagos tárgyat hagyja el, ezzel szemben néhány bantu nyelvben ez a folyamat is lejátszódhat.

Ilyen és ezekhez hasonló problémák késztették az LFG művelőit arra, hogy a grammatikai funkciók természetét tüzetesebben megvizsgálják. Ennek eredményeként jött létre a lexikai hozzárendelés elmélete. Ez az elmélet szervesen illeszkedik az LFG alapvető szerkezetébe, és képes arra, hogy a főntebb említett problémákra is magyarázó erejű megoldásokat adjon.

1.2 A lexikai hozzárendelés elmélete

Az LFG új komponensének felépítése és működése a következőképpen jellemezhető.

Egy predikátum argumentumai a lexikai formában található argumentumszerkezetben vannak feltüntetve szemantikai szerepükkel együtt (pl. *agent* 'ágens', *patient* 'patients', *goal* 'cél' stb.). Az argumentumok sorrendjét a szemantikai szerepek hierarchiája határozza meg. A legáltalánosabban elfogadott hierarchia a következő:

- (4) a. agent < beneficiary < experiencer/goal < instrumental < patient/theme < locative
- b. a magyar megfelelők:
ágens < kedvezményezett < pszichikai átélő/cél < eszköz < patiens < locativus

Az argumentumok ezenkívül szintaktikai jegyekkel is rendelkeznek, amelyek azt jelzik, hogy az illető argumentumhoz milyen típusú grammatikai funkciókat lehet hozzárendelni. Ez a leglényegesebb eltérés az új és a korábbi modell között. Míg korábban grammatikai funkciókat rendelt egy predikátum az argumentumaihoz az argumentumszerkezetben, addig most csak grammatikai funkciók bizonyos csoportjaira utaló jegyeket – az argumentumok szemantikai szerepe és (ebből is adódóan) a hierarchiában elfoglalt helye alapján. A *patients* szerepű argumentumok alanyok (SUBJ) vagy tárgyak (OBJ) lesznek, az *ágensek* és a *locativusi* szerepűek alanyi (SUBJ) vagy határozói (OBL) funkciót kapnak. A funkciókat a következő jegyekkel jellemezhetjük:

- (5) a. [-r] = -restricted (szemantikailag nem kötött)
 b. [+r] = +restricted (szemantikailag kötött)
 c. [+o] = +objective (tárgyi)
 d. [-o] = -objective (nem tárgyi)

Minden funkció e négy jegy közül kettővel rendelkezik. Eloszlásukat az alábbi táblázat szemlélteti.

(6)

	-o	+o
-r	SUBJ	OBJ
+r	OBL _Θ	OBJ _Θ

(Θ szemantikai szerepet jelöl, az OBL_{Θ} és az OBJ_{Θ} pedig olyan funkciókat, amelyeket tipikusan bizonyos szemantikai szereppel rendelkező argumentumokhoz rendelünk.)

A szintaktikai jegyeket az alábbi elvek alapján rendeljük az argumentumszerkezetben található argumentumokhoz.

- (7) a. patiens jellegű argumentum: Θ [-r]
 b. szemantikailag kötött patiens jellegű argumentum: Θ [+o]
 c. egyéb szereppel rendelkező argumentum: Θ [-o]

(7)-ből kiviláglik, hogy ez a kiinduló jegykiosztás csak részben határozza meg, hogy egy argumentum milyen grammatikai funkciót fog kapni. Például megengedi, hogy egy patiens jellegű argumentum alanyi vagy tárgyi funkciót kapjon, és azt is, hogy egy agent alanyi vagy határozói funkciót. Ezt a jelenséget az argumentumok aluldetermináltságának szokás nevezni. (Amint azt alább látni fogjuk, a lexikai hozzárendelés elmélete éppen ezzel az aluldeterminált jegykiosztással képes számos alapvető összefüggés megragadására.)

Az aluldetermináltságból következik, hogy a kívánt grammatikai funkciók kiosztásáról (és a még szóba jöhető, de nem kívánt funkciók kirekesztéséről) további szabályoknak kell gondoskodniuk. Ez a feladata néhány olyan szabálynak, amelyet az LFG általános érvényűnek tételez fel. A legfontosabb a SUBJ funkció kiosztását vezérlő szabály:

- (8) a. Rendeljük a SUBJ funkciót a szemantikai hierarchiában a legmagasabb helyen álló $\Theta [-o]$ argumentumhoz.
b. Egyéb esetben rendeljük a $\Theta [-r]$ argumentumhoz.

A többi argumentumhoz oly módon rendeljük a szintaktikai jegyek által megengedett funkciót (funkciók egyikét), hogy az tartsa tiszteletben a funkciók jelöltségének alábbi hierarchiáját.

- (9) SUBJ < OBJ/OBL_e < OBJ_e

Ha a jegyek több funkciót is megengednek, mindig a jelöltebbet kell választani.

A nyelvek túlnyomó többségében (a magyarban és az angolban is) érvényes a következő szabály:

- (10) SUBJ szabály: minden (igei) predikátumnak ki kell osztania az alanyi funkciót.

Egyebek között ez biztosítja, hogy egy olyan intranszítív ige, amelynek egyetlen argumentuma *patiens*, a SUBJ és nem az OBJ funkciót fogja ehhez az argumentumhoz rendelni.

Néhány – a klasszikus LFG-keretben megfogalmazott – jóformáltsági elv továbbra is érvényben van. Ezek közül számunkra a következő a legfontosabb:

- (11) Ugyanabban az argumentumszerkezetben ugyanaz a funkció mindig csak egy argumentumhoz rendelhető, illetve ugyanaz az argumentum csak egy funkciót kaphat.

Ez a szabály gondoskodik arról, hogy ugyanabban az argumentumszerkezetben ne legyen például két alany, illetve hogy ugyanaz az argumentum ne legyen egyszerre alany és tárgy egy adott argumentumszerkezetben.

A klasszikus LFG-modellben bizonyos morfológiai folyamatok megváltoztathatták az argumentumszerkezetekben található argumentumokhoz rendelt grammatikai funkciók eloszlását (l. a szenvedő szerkezet létrehozásának rövid leírását fentebb). Az új modellben ezek a folyamatok újabb szintaktikai jegyet rendelhetnek egy argumentum eredetileg kiosztott jegye mellé. Ennek az új jegynek azonban nem szabad ellentmondásba kerülnie a régivel (például egy $[-o]$ jegyű argumentum így nem kaphat $[+o]$ jegyet) – ezt a *monotonikusság elve* írja elő.

Példaképpen röviden bemutatom, hogy a lexikai hozzárendelés elmélete eredetileg hogyan írta le a szenvedő szerkezetek létrehozásának folyamatát. Az egyszerűség kedvéért egy régies magyar szenvedő alakot használlok.

(12) a. megöl <agent, patient>

[-o]	[-r]
SUBJ/OBJ	

(8a) miatt: SUBJ

(11) miatt: OBJ

b. megöletik <agent, patient>

[-o]	[-r]

a passzív mor-
féma hatására:

[+r]

(OBL)

(8b) és (10) miatt: SUBJ

Látható, hogy a fő eltérés a klasszikus LFG megoldás és a lexikai hozzárendelés elméletének eredeti eljárás módja között az, hogy az előbbiben a grammatikai funkciók újraosztásával járt a passzív morféma megjelenése, míg az utóbbiban ez a morféma a [+r] jegyet rendelte az agent argumentumhoz. Ezzel ezt az argumentumot megfosztotta attól a lehetőségtől, hogy alanyi funkciót kapjon, hiszen a SUBJ funkció [-r] jegyű, ezért a kérdéses argumentum csupán az OBL funkciót kaphatja meg (vagy meg sem jelenik a szerkezetben). Amint azt (12) szemléletesen bemutatja, az, hogy a patiens argumentum alanyi funkciót kap, egyértelműen következik a lexikai hozzárendelés elmélet általános elveiből. Egyik nagy előnye ennek az eljárásnak, hogy így magyarázatot nyer az a tény is, hogy az ágensi argumentumok eredendően nem kaphatnak tárgyi funkciót. Ezt az zárja ki, hogy ezen argumentumok kiinduló jegye [-o], és amint azt fentebb láttuk, a további jegyek nem kerülhetnek ellentmondásba a már kiosztott jegyekkel, tehát egy ágens soha nem kaphat [+o] jegyet.

A lexikai hozzárendelés elméleti keretében – legfőképpen arra utalva, hogy az ágensi argumentum gyakorlatilag bármikor elhagyható az (angol) passzív mondatokból – időközben kidolgoztak egy másik eljárást a szenvedő szerkezetek leírására (ez egyébként

sokkal inkább összevethető a chomskyánus kormányzás és kötés elmélet passzív felfogásával). Mivel mára ez vált a széles körben elfogadott eljárássá, röviden ezt is ismertetem, és a magyar példák elemzését is ezzel a módszerrel fogom elvégezni.

Az új megoldás lényege a következő. A passzív végződés elnyomja (*suppress*) a hierarchia csúcán lévő Θ [-o] argumentumot. Ez azt jelenti, hogy az illető argumentum – bár továbbra is jelen van az argumentumszerkezetben – rendes grammatikai argumentumként már nem jelenhet meg (legfeljebb egy speciális határozói kifejezés „kötheti”). A Θ [-r] argumentumhoz pedig, amely az aktív predikátum mellett tárgyi. (OBJ) funkciót kapott, most alanyit (SUBJ) kell rendelni, hogy (10) teljesülhessen

(13) a. megöl <agent, patient >

[-o] [-r]
SUBJ SUBJ/OBJ

(11) miatt: OBJ

b. megöletik <agent, patient >

[-r]
* SUBJ/OBJ

(10) miatt: SUBJ

(A * az elnyomott argumentumot jelöli.)

2. Folyamatos és befejezett melléknévi igenevek a magyarban

A dolgozat második felében azt mutatom meg röviden, hogy a lexikai hozzárendelés elmélete eredményesen alkalmazható olyan magyar nyelvi jelenségek rendszerű leírására, amelyekről hagyományos nyelvtanaink eddig nem adtak kielégítő mértékben számot. A „folyamatos” és a „befejezett” melléknévi igenevek értelmezéséről van szó. Először vázolólok a hagyományos felfogást (2.1), utána Komlósy (1992) újszerű elemzését mutatom be vázlatosan (2.2), majd az általam javasolt megközelítést fejtem ki előbb „elméletmentes” formában (2.3), aztán szabatosabban a lexikai hozzárendelés elméleti keretén belül (2.4 és 2.5).

2.1. A hagyományos leírás

Nyelvtanaink szinte egyöntetűen folyamatosnak nevezik az -ó/-ő végű igenevet, és befejezettnek a -t/-tt végűt. Egyértelmű, hogy itt nem a folyamatos-befejezett aspektuális szembenállásról van szó, vö.:

- (14) a. *Nagymama éppen találta meg Pétert, amikor...
 b. a Pétert megtaláló nagymama
- (15) a. Péter sokáig kavargatta a levest.
 b. a hosszan/kanállal/Péter által kavargatott leves

(14b) tanúsága szerint az *-ó/-ő* képzős igenév használható kifejezetten nem folyamatos aspektusú szerkezetekben. (15b) pedig azt szemlélteti, hogy a *-t/-tt* végű igenevek szerepelhetnek kifejezetten nem befejezett aspektusú szerkezetekben. Az elnevezések sokkal inkább – és némiképp félrevezetően – a relatív időviszony kifejezésére utalnak (folyamatos = egyidejű, befejezett = előidejű). A két igenévtípus ilyen jellemzése meglehetősen problematikus az alábbi okok miatt.

1. A „folyamatos” (*-ó/-ő*) megjósolható esetekben előfordulhat előidejű szerkezetekben (17a), (19a).

2. A „befejezett” (*-t/-tt*) megjósolható esetekben előfordulhat egyidejű szerkezetekben (22b).

3. Külön (ad hoc) megszorítást kell alkalmazni arra, hogy a *-t/-tt* képző ne járulhasson olyan intranzitív igékhez, amelyeknek ágensi argumentuma van: (18b), (19b); illetve arra, hogy amikor tranzitív igékhez járul, (melléknévi igeneves szerkezet által módosított) főnévi fejet ne lehessen az igenév „alanyi” argumentumaként értelmezni: (20b), (21b). (Az alábbi példákban < > jelek között feltüntettem az adott igenevek argumentumait, nagybetűvel jelölve azt az argumentumot, amely az igenév alanyaként értelmezendő, valamint az igenévi kifejezés akcióminőség szerinti besorolását. A telic kifejezés azt jelenti, hogy az igeneves szerkezet által jelölt cselekvés vagy történés rendelkezik egy végponttal, amelyet a cselekvésnek el kell érnie ahhoz, hogy a cselekvés létrejöttéről beszélhessünk, míg az atelic kifejezés egy ilyen végpont hiányára utal. Ilyen értelmű szembenállás van például az *elolvas egy könyvet* és az *olvas egy könyvet* igei kifejezések között: az első csak akkor lesz igaz, ha valaki egy könyvet elolvas az elejétől a végéig, míg az utóbbi már akkor is igaz, ha egy bizonyos pillanatban az alany éppen egy könyv olvasásával van elfoglalva.)

A) intranzitív igék

- (16) <PATIENT>, atelic
 a. az épülő ház
 b. *az épült ház

- (17) <PATIENT>, telic
a. a lehulló cserép
b. a lehullott cserép
- (18) <AGENT>, atelic
a. a nevető fiú
b. *a nevetett fiú
- (19) <AGENT>, telic
a. a felnevető fiú
b. *a felnevetett fiú

B) tranzitív igék

- (20) <AGENT, patient>, atelic
a. a házat építő fiú
b. *a házat épített fiú
- (21) <AGENT, patient>, telic
a. a házat felépítő fiú
b. *a házat felépített fiú
- (22) <agent, PATIENT>, atelic/telic
a. *a fiú által építő ház
b. a fiú által épített ház
- (23) <agent, PATIENT>, telic
a. *a fiú által felépítő ház
b. a fiú által felépített ház

Mindezek alapján leszögezhetjük, hogy a hagyományos leíró nyelvtanok nem ragadták e két igenévtípus használatának legalapvetőbb rendező elvét.

Mielőtt rátérek az általam javasolt megoldásra, Komlósy (1992) megközelítését ismertetem röviden.

2.2 Komlósy (1992) megoldása

Komlósy tanulmánya az LFG klasszikus modelljének keretében új alapokra helyezi a magyar igék vonzatszerkezetének leírását, valamint merőben új elemzési módot javasol az igenevek esetében is. Ez utóbbinak a számunkra lényeges elemei a következők.

1. A magyarban vannak aktív és passzív ige-tövek. A passzív töveket minden morfológiai változtatás nélkül állítjuk elő az aktív tranzitív tövekből.

2. Két (homonim) *-t/-tt* képző van a magyarban. Az egyik (A) aktív, a másik (B) passzív tövekhez járul.

3. Az *-ó/-ő* képző csak aktív tövekhez kapcsolódik.

Komlósy értelmezésében tehát különbséget kell tennünk a *megsárgult levél* és a *megírt levél* szerkezetek igeneveinek képzői között: az első az (A) típusba tartozik, és az aktív ige-tövhöz járult, míg a második a (B) típusba tartozik, ezért az ige-tövet először morfológiai szempontból láthatatlanul passziváltuk, és csak ezután kapcsolódott hozzá a (B) típusú képző.

Ezt a megoldást az alábbi két ok miatt nem tartom meggyőzőnek.

A) Megkettőzi a képzőt. Annak ellenére, hogy eddig minden korábbi elemzés egyetlen *-t/-tt* igenévképzőt tartott számon, természetesen lehetséges eljárás homonim alakok feltételezése. Ez azonban különösen meggyőző bizonyítást igényel, mert ilyen esetekben óhatatlanul felmerül a gyanú, hogy az elemzés nem találta meg egyazon képző (látszólag eltérő jellegű) alkalmazási lehetőségeinek az alapvető szabályszerűségét.

B) Az (A) típusnak meglepően korlátozott az alkalmazási lehetősége: egyáltalán nem járulhat tranzitív ige-khez, az intranszitivák közül pedig nem járulhat ágensi alanyúakhoz. Ez a tény pedig nem elhanyagolható mértékben felerősíti az A) pontban megfogalmazott gyanút.

2.3 Egy korábbi kísérlet

Bresnan (1982b) érdekes és hatékony megoldást javasol annak a szabályba foglalására, hogy az angol befejezett melléknévi igenévből mikor képezhető melléknév. Lényege a következő: ez a szófajváltás akkor lehetséges, ha az igenév alanya olyan argumentum, amely valamilyen állapot- vagy helyváltozáson megy keresztül (LFG-kifejezéssel élve: amely argumentum a *theme* szemantikai szereppel rendelkezik), függetlenül attól, hogy az igenévképzés alapjául szolgáló ige tranzitív vagy intranszitív volt-e.

Ennek a szabálynak az analógiájára Laczkó – Ackerman (1984) hasonló általánosítást fogalmazott meg a magyar „befejezett” igenevek képzésére vonatkozóan. Laczkó

(1985) ezt fejlesztette tovább. Megvizsgálta a *-t/-tt* particípiumok helyét a magyar melléknévi igenevek rendszerében, és a következő megállapítást tette.

A *-t/-tt* képző tág értelemben vett passzív képző. Ha tranzitív igékhez járul, szintaktikailag passzívál (és ilyenkor lehet elő- és egyidejű olvasata a szerkezetnek). Intranszitiv igék közül csak azokhoz a mediálisokhoz járul, amelyek alanyai állapotváltozáson mennek keresztül: szemantikailag passzív szituáció. Ilyenkor csak előidejű olvasat lehetséges. Példaképpen hasonlítsuk össze az alábbi szerkezeteket!

- (24) a. a megírt levél
b. a megsárgult levél
c. * a felnevetett férfi

(24a)-ban és (24b)-ben az a közös, hogy – bár az első igenevét tranzitív, a másodikét intranszitiv igéből képeztük – a jelzett szó által kifejezett argumentum mindkettőben állapotváltozáson ment keresztül, vagyis – LFG-terminussal – mindkét argumentum **theme** szerepű. Következésképpen az én értelmezésemben mindkét kifejezés „passzív” jellegű, szemben az aktív (24c)-vel, amelyben a kérdéses argumentum **agens**.

Egyértelmű, hogy ez a megközelítés – a helytálló empirikus általánosítás ellenére – még nem jelentheti a végleges megoldást. Egyrészt nem képes formalizálhatóan közös nevezőre hozni a szintaktikai és szemantikai passzív szerkezet fogalmát, másrészt csak ad hoc megszorítások formájában tudja a két szerkezet típus eltérő relatív időviszonyító sajátosságait leírni. Mindkét hiányosságot maradéktalanul kiküszöböli az új megoldás, amely a lexikai hozzárendelés elméleti keretét alkalmazza.

2.4 Az új javaslat

Az LFG-nek a lexikai hozzárendelés elméletével kiegészült eszközrendszere lehetővé teszi, hogy a fentebb vázolt empirikus általánosítást elméleti szempontból is szabatosan fejzezhessük ki.

A *-t/-tt* végű igenevek képzésének a szabályát a következőképpen fogalmazhatjuk meg.

1. Csak egy *-t/-tt* képző van.
2. Használatának alapvető feltételei a következők:

- (25) a. Nyomjuk el az igei predikátum [-o] jegyű (ágensi) argumentumát, ha van olyan az argumentumszerkezetben!
b. Kövessük a lexikai hozzárendelés szabályait!

A legalapvetőbb predikátumtípusok rövid elemzésével vizsgáljuk meg, hogyan működnek ezek a szabályok a gyakorlatban!

A) Tranzitív tövek

- (26) a. (fel)épít <agent, patient >
 [-o] [-r]
 SUBJ SUBJ/OBJ
 OBJ
- b. (fel)épített <agent, patient >
 [-r]
 * SUBJ/OBJ
 SUBJ

Itt klasszikus passzíválás játszódik le. Az igenévképző elnyomja a [-o] jegyű ágensi argumentumot (*). Ezek után az ágenst nem lehet közönséges argumentumként kifejezni, bár továbbra is jelen van az argumentumszerkezetben. Csupán egy *által* névutós kifejezés (vagy – régiesen – egy *-tól/-től* ragos főnévi kifejezés kötheti választhatóan). Amint azt a bevezető részben láttuk, ebből adódik, hogy – a lexikai hozzárendelés elmélet elvei alapján – a patiensi argumentumnak kell az alanyi (SUBJ) funkciót megkapnia, hogy a SUBJ szabály teljesülhessen (vö. (10)).

B) Intranszítív tövek

i) ágensi argumentummal

- (27) a. (fel)nevet <agent >
 [-o]
 SUBJ
- b. *(fel)nevetett <agent >
 *

Ha a *-t/-tt* képző ilyen típusú igetőhöz kapcsolódik, akkor (25a) értelmében elnyomja az ágensi argumentumot. Ennek eredményeként nem marad grammatikailag kifejezhető argumentum, és így a SUBJ szabályt megsértjük (10). Ezért a szerkezet elfogadhatatlanná válik.

ii) **patiensi argumentummal**

(28) a. (fel)épül <patient >

[-r]

SUBJ/OBJ

(10) miatt: SUBJ

b. (fel)épült <patient >

[-r]

SUBJ/OBJ

(10) miatt: SUBJ

Látható, hogy ebben az esetben semmilyen változást nem idézett elő a képző megjelenése. Ennek az a magyarázata, hogy – szabályunk szerint – a *-t/-tt* csak a [-o] jegyű argumentumot nyomja el. Szabadon hozzákapcsolódhat az igetőhöz (ezt biztosítja a feltételes mellékmondat a szabályban), és mivel nem talál elnyomható (elnyomandó) argumentumot, semmi egyéb nem történik. Ha nem lenne benne a feltételes mellékmondat a szabályban, akkor a képző értelemszerűen csak olyan igékhez járulhatna, amelyeknek van [-o] jegyű argumentumuk, és ezenkívül van még egy [-r] argumentumuk, amely megkaphatja a SUBJ funkciót a [-o] argumentum elnyomása után. Ebben az esetben tehát csak tranzitív igékhez kapcsolódhatna a képző. (Az ágensi intranszítívokhoz azért nem, mert elnyomná az egyetlen – a SUBJ funkcióra esélyes – argumentumot, a patiensi intranszítívokhoz pedig azért nem, mert nincs elnyomható [-o] argumentumuk.) A feltételes mellékmondatos szabály tehát lehetővé teszi számunkra, hogy egy olyan általánosítást fejezzünk ki szabatos formában, amely a képző kapcsolódási lehetőségeiről maradéktalanul számot ad.

Az *-ó/-ő* képző – a *-t/-tt*-vel szemben – mind a három alapvető ige-típushoz kapcsolódhat úgy, hogy az argumentumok szintaktikai jegyeit érintetlenül hagyja. Ez azt jelenti, hogy ugyanazt az argumentumot fogjuk az igenév alanyaként és (ha tranzitív az igető) tárgyaként értelmezni, mint a képzés alapjául szolgáló ige esetében. Ezért ezt a képzőt elsődlegesen aktív igenévképzőnek tekinthetjük.

Annak ellenére, hogy a két képző használatának lényegi összefüggéseit feltártuk, még nem teljes a szabályrendszerünk, mert ebben a formában elfogadhatónak jósol meg helytelen (*-t/-tt* képzős igenevet tartalmazó) szerkezeteket is. Erre a problémára és a megoldására a következő pontban térek ki.

2.5 Aspektuális viszonyok

Vessünk egy pillantást a (29)-ben található példákra!

- (29) a. az épülő ház
 b. *az épült ház
 c. a felépült ház
 d. tegnap épült ház

Szabályaink szerint (29b)-nek ugyanolyan mértékben elfogadhatónak kellene lennie, mint a másik három szerkezetnek. Az alábbiakban arra keressük a választ, hogy hogyan akadályozhatjuk meg a (29b)-féle kifejezések létrehozását.

Az eddigiek során megállapítottuk, hogy a két képző használatának az a leg-alapvetőbb elve, hogy a *-t/-tt* a „passzív” hozzárendelési mintát követi (elnyomja a [-o] argumentumot mind tranzitív, mind intranszítív igék esetén), az *-ó/-ő* pedig az aktív mintát követi. Ezen túlmenően azonban az is nyilvánvaló tény (és a korábbi leírások főleg erre összpontosítottak, és ebből kiindulva jellemezték ezeket a képzőket), hogy a két képző aspektuális jegyekkel is rendelkezik. Láttuk, hogy az általánosan elfogadott értelmezés szerint a *-t/-tt* képzős igenév alapvetően előidejűséget, az *-ó/-ő* képzős pedig egyidejűséget fejez ki, ezért nevezik őket befejezett, illetve folyamatos igeneveknek. Annak ellenére, hogy az általam javasolt elemzés egészen más alapelveket állapít meg e két képző használatára vonatkozóan, az aspektuális jegyek fontosságát természetesen figyelembe kell vennem. Ezt a következőképpen teszem. Az én felfogásomban a két képző az alábbi **elsődleges** és **másodlagos** aspektuális jegyekkel rendelkezik.

- (30) a. *-t/-tt*: **előidejűség**; *egyidejűség*
 b. *-ó/-ő*: **egyidejűség**; *(közvetlen) előidejűség*

Azt is világosan kell látnunk, hogy általában nem ezek a képzők teszik egyidejűvé vagy előidejűvé a szerkezetet, hanem sokkal inkább pusztán összeegyeztethetők a jelzett aspektuális viszonyokkal.

Ha a főntebb megfogalmazott hozzárendelési szabályok a megcélzott jelentésben csak az egyik képző használatát engedik meg, akkor a képző elsődleges és másodlagos jegyei is érvényesek. Ez a magyarázata annak, hogy a tranzitív igéből képzett (passzív) *-t/-tt* igeneves szerkezet egyidejű is lehet (tekintettel arra, hogy az *-ó/-ő* nem passzíválhat). Ha mind a két képző használata lehetséges, akkor az a képző fog szerepelni a szerkezetben, amelynek elsődleges jegye megegyezik azzal az aspektuális jelentéssel, amelyben a

szerkezetet használni kívánjuk. Ebben a szabályszerűségben rejlik a válasz arra a kérdésre, hogy mi zárja ki (29b) elfogadhatóságát. Mivel a szerkezet egésze (atelikus szituációról lévén szó) az egyidejű olvasatot valószínűsíti, és mivel a megcélzott jelentésben a két képző bármelyike használható lenne a lexikai hozzárendelés szabályainak értelmében (vagyis mindkét igenév ugyanahhoz – az egyetlen – argumentumhoz rendelné a SUBJ funkciót), az *-ó/-ő* képzős változatot kell választani, mivel ennek az elsődleges aspektuális jegye egyidejű.

Könnyen ellenőrizhető, hogy a lexikai hozzárendelés elméletében megfogalmazott szabályok az aspektuális jegyekre vonatkozó szabályokkal kiegészülve most már elérik a kívánt célt: megfelelő egzaktással adnak számot a két igenév használatáról. Mindössze egyetlen jelenség szorul még némi magyarázatra. Hasonlítsuk össze az alábbi mondatokat!

- (31) a. Felszedtük a földről a lehullott cserepeket. (előidejű)
b. Felszedtük a földről a lehulló cserepeket. (közvetlen előidejű?/egyidejű?)
c. Elkaptuk a lehulló cserepeket. (egyidejű)

Megoszlik az anyanyelvi beszélők véleménye arról, hogy (31b)-ben az igenévvel jelölt történés és a ragozott igével kifejezett történés relatív időviszonya (közvetlen) előidejű-e vagy egyidejű-e. Ha úgy értelmezzük a szituációt, hogy minden egyes cserép előbb lehullott, és csak utána vettük fel a földről, akkor ez a (közvetlen) előidejű olvasatot erősíti fel (az én nyelvérzékem ezt az értelmezést részesíti előnyben). Lényeges megfigyelni – ilyen olvasat mellett – a különbséget (31a) és (31b) között. Az előbbi megengedi (sőt, egyenesen valószínűsíti), hogy a cserepek lényegesen korábban (esetleg napokkal vagy hetekkel azelőtt) hullottak le, míg az utóbbi csak úgy értelmezhető, hogy a cserepek földre hullását szinte azonnal követte azok felszedése. Vannak azonban olyan anyanyelvi beszélők, akik egyidejűnek fogják fel a cserepek hullásának és azok felszedésének egymáshoz való időbeli viszonyát.

Ha (31b)-nek az utóbbi (az egyidejű) értelmezését fogadjuk el, akkor ez teljes mértékben összhangban van az általam javasolt szabályokkal: a mediális intranszitiv igék megengedik, hogy a kettő közül bármelyik képző hozzájuk kapcsolódjon. A közöttük való választást az aspektuális jegyük határozza meg: ha egyidejűséget akarunk érzékeltetni, az *-ó/-ő* képzőt választjuk, ha pedig előidejűséget, akkor a *-t/-tt* képzőt.

Az sem gyengíti azonban a szabályok érvényességét, ha (31b)-nek előidejű olvasatot tulajdonítunk. Csak első pillantásra tűnhet úgy, hogy ebben az olvasatban az *-ó/-ő* képzős változatnak – az elsődleges és másodlagos aspektuális jegyek közötti meg-

különböztetés alapján – nincs létjogosultsága. Láttuk ugyanis, hogy (31a) és (31b) nem ugyanolyan típusú előidejűséget fejeznek ki: az egyik általános, a másik közvetlen előidejűséget. Ez a magyarázata annak, hogy mindkét igeneves szerkezet elfogadható (31b) előidejű olvasata mellett is.

Elképzelhető, hogy (31b) nem a legszerencsésebb példa a közvetlen előidejűségre, amint azt az előadás utáni vitában néhányan szóvá is tették. Úgy vélem azonban, hogy a jelenség maga létezik. Az alábbi példa talán meggyőzőbb.

(32) A kislány megpusztilta hazaérkező édesapját.

A hazaérkezés szituációjának nincs időbeli kiterjedése, vagyis pontszerű szituációnak tekinthető. Az egyik pillanatban még nincs otthon valaki, a következőben pedig már igen. (32) úgy értelmezhető a legtermészetesebben, hogy miután az apa belépett a lakásba (hazaérkezett), a kislánya megpusztilta.

3. Záró megjegyzések

Az eddig elmondottakból arra lehetne következtetni, hogy nyelvtanunk szótárában a morfológiai komponensnek nem is kell előállítania intranszítív atelikus *-t/-tt* igeneveket, mint például az *épült* vagy *érkezett*. Ez azonban egyáltalán nincs így. Két okból is szükségünk van arra, hogy a morfológia létrehozza az ilyen alakokat.

A) Láttuk, hogy a teljes melléknévi igeneves szerkezet aspektusa számít.

- (33) a. *az épült ház
 b. a tavaly épült ház
 c. *a készült ruha
 d. a bálra készült ruha

B) Tipikusan ilyen alakokból képzünk mellékneveket.

- (34) a. sült szalonna
 b. füstölt sonka

Ez egyúttal azt jelenti, hogy én az ilyen esetekben igenév \Rightarrow melléknév szófajváltást feltételezek, vagyis a *-t* végű alakokat mellékneveknek tekintem (34)-ben, és igeneveknek (35)-ben:

- (35) a. a barnára sült szalonna
 b. a Feri által füstölt sonka

Terjedelmi korlátok miatt nem volt módomban kitérni egy viszonylag új és főleg az újságnyelvben terjedő jelenségre: a *-t/-tt* képzős igenevek jóval szélesebb körű használatára. Például:

(36) a. A külföldön szerepelt együttes hazaérkezett.

b. A két gyalogosi halálra gázolt mérnököt letartóztatták.

Ezzel a típussal más helyen szándékozom foglalkozni. Itt csak annyit jegyzek meg röviden, hogy Komlósy az „aktív *-t/-tt* használatának kiterjesztéseként fogja ezt fel, míg az én rendszeremben mindenképpen egy új képzőfajtát kell feltételezni, (tehát ebben az esetben nekem is meg kell kettőznom a képzőt), mivel a lexikai hozzárendelés szabályai értelmében ez a használat merőben eltér az ilyen igenevek köznyelvi használatától. Komlósy elemzése és az én megoldásom vázlatosan a következőképpen vehető össze (mindkét esetben Komlósy terminusait használom a könnyebb összehasonlíthatóság érdekében):

(37) a. Komlósy (1992): b. ez a cikk:

(A) típus (B) típus (a) típus (b) típus

aktív passzív aktív újságnyelvi

újságnyelvi passzív

A két felfogás közötti lényegi különbség értékelésére itt nincs módom kitérni.

Az igenevek tulajdonságait többek között az alábbi rendszerező igényű művek tárgyalják: Simonyi (1913), Klemm (1928), Károly (1956), Papp (1962) Tompa

(1961, 1965), Rácz (1968) és Grétsy–Kovalovszky (1983, 1985). Jellezően fogva – és

azon túlmenően is – Károly (1956) messze a legátfogóbb, legálaposabb és legkövetke-

zetesebb. Ez a munka például megkülönbözteti bizonyos igenevés szerkezetek cselekvő

vagy szenvedő jelentését, valamint cselekvő vagy szenvedő értelmét. Az előbbi a mi

felfogásunkban a grammatikai funkciók szintjével (alány, tárgy stb.) állítható párhuzamba,

míg az utóbbi a szemantikai szerepek szintjével. Károly rendszerében a *megszármított* nével,

felépült ház típus cselekvő jelentésűnek és passzív értelműnek minősül. Bár a kódexek

korából vett adatainak sokasága határozottan ezt sugallná, Károly nem jut el az általam

főntebb megfogalmazott általánosításig, annak megállapításáig, hogy a *-t/-tt* képző

használatát alapvetően egyetlen elv vezérli: a passzív jelentésmozzanat megléte. Az ada-

tok elemzése során pedig egyértelműen kiderül, hogy az ilyen igenév vagy passzív

jelentésű (és egyben passzív értelmű is), vagy cselekvő jelentésű de szinte kötelező jel-

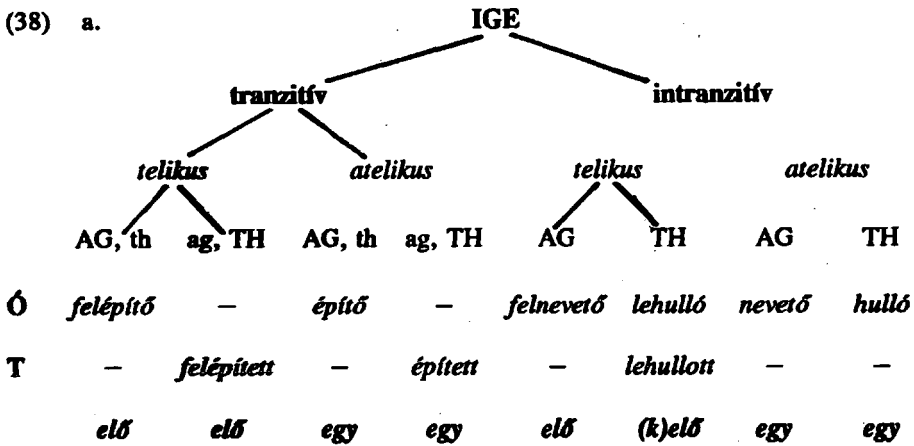
leggel szenvedő értelmű. Mindezek alapján az én „passzív” általánosításom a követ-

kezőképpen fogalmazható meg Károly terminusaival: a *-t/-tt* képző használatának alapvető feltétele az, hogy az igeneves szerkezet szenvedő jelentésű és/vagy szenvedő értelmű legyen.

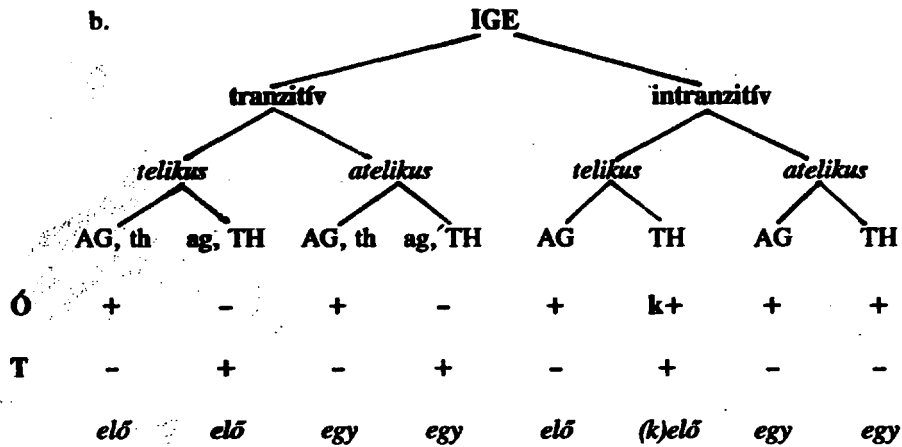
Egyetlen olyan cikkről van tudomásom, amely tőlem függetlenül felveti azt az elméleti lehetőséget, hogy a *-t/-tt* elsődlegesen passzív képző. Ez a cikk Stanitz (1983), amely a *Nyelvőr* hasábjain éveken keresztül folyó vitához szólt hozzá. A vita eredetileg a *-t/-tt* igenevek állítmányi használatának megítélésével kapcsolatban bontakozott ki. Stanitz csak röviden vázolja a passzív értelmezés létjogosultságát, és arra ösztönzi a generatív nyelvtanokat, hogy dolgozzák ki e megközelítés részleteit. (Reményeim szerint ebben a cikkemben elvégeztem egy ilyen jellegű elemzés alapvetését.) Töredékességén túlmenően az a legnagyobb probléma Stanitz cikkével, hogy azt feltételezi, hogy a *-t/-tt* végű igenevek használata az újabb nyelvállapotokban tolódott (tolódik) a passzív jelentés irányába. Ez – Károly (1956) imént idézett megállapításai, valamint az újságnyelvben terjedő új használat fényében – nyilvánvaló tévedés. Nem meglepő tehát, hogy Rácz (1983), amely a *Nyelvőr*nek ugyanabban a számában, közvetlenül Stanitz cikke után jelent meg (mintha a folyóirat szerkesztősége szükségét érezte volna annak, hogy a cikk téves általánosítását azonnal kiigazítsa), könnyűszerrel cáfolja, hogy a passzív jelentés felé haladna ez az igenév. Amint az az én megállapításaimból kiűnik, itt éppen egy fordított folyamat zajlik. Az igenév a passzív jelentés felől halad valamerre. Mind Komlósy (1992), mind az általam javasolt elemzés szerint e folyamat végeredménye a képző megkettőződése (lesz).

Végezetül bemutatom, hogyan fest a legfontosabb predikátumtípusok és az *-ó/-ő*, valamint a *-t/-tt* képzők kapcsolódási lehetőségeinek rendszere a cikkben leírt elemzési eljárás tükrében. A telikus és atelikus jegyek a teljes igenévi kifejezésekre értendők. A vonzatszerkezetekben található argumentumokat a legtipikusabb szemantikai szerepük rövidítésével jelölöm, csupa nagybetűvel tüntetve fel azt az argumentumot, amely az alanyi funkciót kapja. Először egy-egy példával szemléltetem a képzők használatát, majd + és – jeleket alkalmazok a könnyebb áttekinthetőség érdekében.

(38) a.

b.

Leátható, hogy a tranzitív igék esetében a két képző teljesen eltérő hozzárendelési mintát követ (az *-ó/-ő* aktív, a *-t/-tt* pedig passzív), és (emiatt) mind a kettő előfordulhat egyidejű és előidejű szerkezetekben is. Intranszítív predikátumok esetében a *-t/-tt* végű igenév csak akkor használható, ha egyrészt a predikátum argumentuma patiens szemantikai szerepű, másrészt a teljes igeneves szerkezet telikus. Az első feltételről az ágensi argumentum elnyomására vonatkozó szabály gondoskodik, a másodiktól a két képző elsődleges és másodlagos aspektuális jegyei közötti különbségtétel. Bár a lexikai hozzárendelés szabá-

lyok mindkét igenévtípus használatát megengedik az *intranszív-atelikus-TH* oszlopban, az atelikus jelleg miatt a megcélzott aspektuális jelentés csak az egyidejű lehet, és az *-ó/-ő* képző rendelkezik ezzel az elsődleges jeggyel. A 2.5 pontban azt is kifejtettem, hogy a *lehulló cserepek* példájával szemléltetett típusnak bizonyos szituációkban az anyanyelvi beszélők eltérő aspektuális értelmezés tulajdonítanak. Ha előidejűnek értelmezik, akkor első pillantásra úgy tűnhet, hogy a *-t/-tt* képzős alaknak, amelynek elsődleges jegye az előidejű, ki kell szorítania az *-ó/-ő* képzőset. Annak, hogy ez mégsem így van, mint láttuk, az a magyarázata, hogy (az előidejű olvasatban) az *-ó/-ő* igeneves szerkezet másfajta előidejűséget (közvetlen előidejűséget) érzékeltet. Ha pedig az ilyen alakulatokat egyidejűnek értelmezik, az sem jelent semmi problémát a rendszer számára, mert ebben az esetben a *k+* helyére – kerül, és a két képző használata teljes mértékben komplementer eloszlást fog mutatni.

IRODALOM

- Bresnan, Joan szerk. 1982a: *The Mental Representation of Grammatical Relations*. Cambridge, MIT.
- Bresnan, Joan 1982b: The passive in Lexical Theory, in Bresnan szerk. 1982a: 3–86.
- Bresnan, Joan – Kanerva, J. 1989: Locative inversion in Chichewa: a case study of factorization in grammar, *Linguistic Inquiry* 20 (1), 1–50.
- Bresnan, Joan 1990: Monotonicity and the Theory of Relation Changes in LFG, *Language Research*, Volume 26, 637–652.
- Comrie, Bernard 1976: *Aspect*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Grétsy László – Kovalovszky Miklós szerk. 1980–1985: *Nyelvművelő Kézikönyv I–II*, Budapest, Akadémiai.
- Károly Sándor 1956: *Igenérendszerünk a kódexirodalom első szakaszában = Nyelvtudományi Értekezések 10*, Budapest, Akadémiai.
- Klemm Antal 1928: *Magyar történelmi mondatlan*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- Komlósy András 1991: *Régensek és vonzatok*, kandid. tsi értekezés, kézirat, Budapest.
- Komlósy András 1992: Régensek és vonzatok, in Kiefer, Ferenc, szerk. *Strukturális és szemantikus magyar nyelvtan: Első kötet, Mondattan*, Budapest, Akadémiai, 299–527.

- Laczkó Tibor – Ackerman, Farrell 1984: *“Passive” NPs and thematic constancy in Hungarian*; kézirat, Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Laczkó Tibor 1985: *Melléknévi igeneves szerkezetek a magyarban*, kézirat, Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Laczkó Tibor 1989: A lexikai-funkcionális grammatika főbb jellemzői, *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 17, 367–374.
- Laczkó Tibor 1993: Hungarian participial constructions and the theory of lexical mapping, in Bimbó Katalin – Máté András szerk.: *Papers from the Fourth Symposium on Logic and Language*, Budapest, 149–163.
- Papp István 1962: Az igenevek helye a nyelvtan rendszerében, *Magyar Nyelvjárások* 8, 61–81.
- Rácz Endre szerk. 1968: *A mai magyar nyelv*, Budapest, Tankönyvkiadó.
- Rácz Endre 1974: Intranszitiv igék befejezett melléknévi igenevének jelzői használata, *Magyar Nyelvőr* 98, 385–398.
- Rácz Endre 1975: Transzitiv igék igenevének jelzői használata, *Magyar Nyelvőr* 99, 3–11.
- Rácz Endre 1983: A szenvedő jelentés felé? *Magyar Nyelvőr* 107, 394–397.
- Simonyi Zsigmond 1913: *A jelzők mondattana*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- Stanitz K. 1983: Egy magyartalanság ellen – funkcionális megközelítéssel, *Magyar Nyelvőr* 107, 389–394.
- Tompa József szerk. 1961–1965: *A mai magyar nyelv rendszere I–II*, Budapest, Akadémiai.

**HUNGARIAN PERFECT PARTICIPLES
AND THE THEORY OF LEXICAL-FUNCTIONAL GRAMMAR**

TIBOR LACZKÓ

(KLTE)

The paper consists of two main parts. The first offers an overview of the theory of lexical mapping, a relatively new component of Lexical-Functional Grammar. The second discusses the problems of describing Hungarian participles ending in *-t/-tt*, traditionally called perfect participles and it outlines a new and more explanatory analysis by dint of the new component of Lexical-Functional Grammar. It also compares *-t/-tt* and *-s/-s* participles. The major aspects of the new account are as follows.

1. The application of the *-t/-tt* participial suffix is subject to one general principle: it has to suppress the "external" (that is, [-o]) argument of the predicate (either transitive or intransitive) that it is attached to.
2. As regards the expression of, or compatibility with, aspectual relations, the two participial types under investigation are to be described in terms of the following primary and secondary features.

-t/-tt: anteriority; simultaneity

-s/-s: simultaneity; anteriority

It is claimed that the interplay of these two principles makes non-trivial predictions which are borne out by the relevant Hungarian data.